

any
Pinazo
2016

CENTRE CULTURAL BANCAIXA

Plaça Tetuan, 23. València

Del 4 d'octubre al 8 de gener de 2017

De dilluns a dissabte, de 10 a 14 i de 17 a 21 hores / Diumenge, de 10 a 14 hores

www.fundacionbancaja.es FundacionBancaja @FundacionBcja

Fundació
Bancaixa

GENERALITAT
VALENCIANA

MUSEU DE BELLES ARTS
DE VALÈNCIA

Col·labora:
BNP PARIBAS
WEALTH MANAGEMENT

Pinazo

De la gran tradició
al modernisme
El retrat

Ignacio Pinazo Camarlench: De la gran tradició al modernisme. El retrat

Si volem veure la importància del retrat en l'art, fixem-nos en la seua història. Les obres més notables des del Renaixement són totes retrats. En efecte, en les millors obres de Velázquez, d'El Greco i d'altres artistes, tant antics com moderns, veiem que el retrat, individual o de costums, ha sigut la pedra de toc per a conèixer el major o menor grau de talent, observació i sentiment de cada artista, i no ens referim als quadres històrics i fabulosos perquè hi predomina l'erudició. (Ignacio Pinazo: *De la ignorància en l'art*. Discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles, 4 d'octubre de 1896)

Amb els seus retrats, Pinazo s'endinsa en una realitat complexa i profunda que havia atret tots els grans artistes del passat. El retrat, a meitat del XIX, continuava sent un gènere viu, que prendrà un considerable impuls en els anys finals del segle; contràriament al que caldria pensar, la fotografia no havia desencadenat cap crisi en el retrata l'oli; la seua demanda s'havia incrementat entre les classes socials que podien permetre's el luxe de posseir-ne un realitzat per un artista de prestigi. El geni de Pinazo s'identifica amb el retrat i el converteix en un desafiament que dominarà per complet fins a convertir-se en un dels principals retratistes de la seua època.

Les primeres peces documentades de Pinazo d'una certa entitat en els seus anys inicials van ser retrats de familiars, de persones del seu entorn i també autoretrats. En aquests preval una concepció claroscurista que té com a principal referent la tradició de la pintura espanyola del Segle d'Or, Vèlazquez especialment, encara que no roman insensible al geni de Goya. El de Goya és element configurador clau de la pintura de Pinazo.

És en el retrat on el naturalisme de Pinazo brilla d'una manera especial, però és també el gènere que millor reflecteix la subtilesa de la seua pintura i la riquesa de recursos de qualsevol tipus amb què els dona forma, sense caure en clixés ni estereotips a l'ús: “Els seus retrats, els seus inimitables retrats d'una profunditat d'observació i d'una psicologia grandíssima i de paleta sòlida, sòbria, tranquil·la que ens transporta a l'època bona de la pintura espanyola quan pintaven Velázquez i Ribera” va escriure Claudio en *El País* de Madrid el 1912, quan se li va concedir al pintor valencià la Medalla d'Honor.

Per mitjà del retrat es pot seguir l'evolució tan aguda que experimenta l'art de Pinazo amb el pas del temps. No hi ha més que comparar algun dels realitzats durant la dècada de 1870 amb els quals pinta passat el 1900, per apreciar l'exigència i el procés evolutiu i experimental a què sotmet el seu treball, sense concessions de cap tipus ni falsejament dels models. Pinazo recorre un camí que va del retrat claroscurista de traç precís al retrat a plena llum de traç més solt i lliure, fins al retrat expressionista de traç discontinu a base d'agitades i impulsives pinzellades. Però en tots hi ha una mà segura que dona els tocs mestres necessaris per expressar amb un lleu gest o pinzellada d'ànima als seus retratats: retrats de l'extern i l'intern, del cos i de l'esperit del model.

El retrat infantil ocupa un capítol molt destacat en la producció de Pinazo; aquesta projecció del seu art cap al món del xiquet va començar a definir-se a Roma i té la seua gènesi en el propi àmbit familiar. Retrats en què desentranya la psicologia infantil sense caure en la part cursi a què podien desembocar aquest tipus de retrats. On el geni de Pinazo com a retratista infantil aconsegueix una de les seues màximes expressions és en el retrat d'una *Xiqueta observant* (c.1885), que ja identifiquem com la seua neboda Antoñita Pinazo i que es conserva al Museu del Prado. Una obra que gustosament haurien signat qualsevol dels impressionistes francesos. Comparat amb l'altre retrat que fa d'Antoñita Pinazo de mig cos, amb una paleta més fosca per al fons, es posa de manifest la riquesa de registres de la seua pintura. Igualment inquietants són el retrat del seu fill José amb barret o el del seus dos fills menjant, tots d'una singularitat i modernitat sense parangó en la pintura espanyola d'aleshores.

Un altre grup molt important de retrats que ara es poden veure tots junts per primera vegada són els que va realitzar de la família Jaumandreu. Fugint del còlera que va assolar València en 1885, Pinazo s'instal·la a Vil·la María, la finca del seu mecenes José Jaumandreu, situada a Godella, camí de Bétera. Allí pinta els retrats individuals del matrimoni, de la seua filla María i el del seu soci Manuel Comas, representats com a al·legoria de les quatre estacions. Els quatre són peces mestres del retrat espanyol de la seua època, en què per primera vegada es presenta als retratats en plena naturalesa, banyats en la llum pròpia de cada estació. Els de les dues dones en uns ambients florits, plens de llum i color hi fan un antecedent molt primerenc del retrat luminista que altres artistes valencians posaran en pràctica a l'inici del segle xx. Maria Jaumandreu, com al·legoria de la primavera, és un retrat poètic que preconitza en data primerenca l'univers estètic del modernisme. Aquest retrat és a més un clar antecedent del que realitzaria més tard de la marquesa de Benicarló, que va ser una altra dels seus grans clients.

Els retrats dels Jaumandreu van consolidar Pinazo com el retratista a la moda de València, ja que a partir d'aleshores són prou els que realitza d'altres membres de l'alta burgesia valenciana, però també de la intel·lectualitat local: Marquesa de Benicarló, senyora de Trénor, família Vañó, Palanca... L'especialització com a retratista de Pinazo es veu reconeguda amb la concessió una segona medalla en l'Exposició Nacional de 1895 pel *Retrat del Coronel Nicanor Picó* (en parador desconegut), que alguns crítics van considerar com la millor obra del certamen, però va ser en la següent Exposició Nacional de 1897 quan Pinazo aconsegueix una primera medalla pel *Retrat de José María Mellado*, la primera vegada que un retrat de format mitjà obtenia tal reconeixement. Amb caràcter general, Pinazo era reconegut com el primer retratista d'Espanya trencant amb la inèrcia d'atorgar els premis a grans composicions de tipus històric o social. En anys successius, Pinazo realitza fins i tot retrats oficials com el del jove Alfons XIII o del president del Congrés dels Diputats, Francisco Romero Robledo, o del ministre Juan Francisco Camacho. Els retrats de la seua esposa Teresa o els de les seues nêtes, pintats entorn de 1911, junt amb l'extraordinari de la *Senyora d'Àlvarez*, pintat el 1912, exemplifiquen com manté un nivell que lluny de remetre cobra una major força i audàcia els seus últims anys.

	Fco. Javier Pérez Rojas	José Ignacio Casar Pinazo	
	Càtedra Pinazo		

CAS Ignacio Pinazo Camarlench: De la gran tradición al modernismo. El retrato

Si queremos ver la importancia del retrato en el arte, fijémonos en su historia. Las obras más notables desde el Renacimiento son todas ellas retratos. En efecto, en las mejores obras de Velázquez, del Greco y de otros artistas, así antiguos como modernos, vemos que el retrato, tanto individual como de las costumbres, ha sido la piedra de toque para conocer el mayor o menor grado de talento, observación y sentimiento de cada artista, y no nos referimos a los cuadros históricos y fabulosos porque en ellos predomina la erudición. (Ignacio Pinazo: *De la ignorancia en el arte*. Discurso de ingreso en la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos, 4 de octubre de 1896)

Con sus retratos, Pinazo se adentra en una realidad compleja y profunda que había atraído a todo gran artista del pasado. El retrato, a mitad del XIX, seguía siendo un género vivo, que tomará un considerable impulso en los años finales del siglo; contrariamente a lo que cabría pensar, la fotografía no había desencadenado ninguna crisis en el retrato al óleo; su demanda se había incrementado entre las clases sociales que podían permitirse el lujo de poseer uno realizado por un artista de prestigio. El genio de Pinazo se identifica con el retrato y lo convierte en un desafío que dominará por completo hasta convertirse en uno de los principales retratistas de su época.

Las primeras piezas documentadas de Pinazo de cierta entidad en sus años iniciales fueron retratos de familiares, de personas de su entorno y también autorretratos. En ellos prima una concepción claroscurista que tiene como principal referente la tradición de la pintura española del Siglo de Oro, Vélazquez especialmente, aunque no permanece insensible al genio de Goya. Lo goyesco es elemento configurador clave de la pintura de Pinazo.

Es en el retrato donde el naturalismo de Pinazo brilla de un modo especial, pero es también el género que mejor refleja la sutileza de su pintura y la riqueza de recursos de todo tipo con que les da forma, sin caer en clichés ni estereotipos al uso: “Sus retratos, sus inimitables retratos de una profundidad de observación y de una psicología grandísima y de paleta sòlida, sobria, tranquila que nos transporta a la época buena de la pintura española cuando pintaban Velázquez y Ribera” escribió Claudio en *El País* de Madrid en 1912, cuando se le concedió al pintor valenciano la Medalla de Honor.

A través del retrato se puede seguir la evolución tan aguda que experimenta el arte de Pinazo con el paso del tiempo. No hay más que comparar alguno de los realizados durante la década de 1870 con los que pinta pasado 1900, para apreciar la exigencia y el proceso evolutivo y experimental al que somete su trabajo, sin concesiones de ningún tipo ni falseamiento de los modelos. Pinazo recorre un camino que va del retrato claroscurista de trazo preciso al retrato a plena luz de trazo más suelto y libre, hasta el retrato expresionista de trazo discontinuo a base de agitadas e impulsivas pinceladas. Pero en todos hay una mano segura que da los toques maestros necesarios para expresar con un leve gesto o pincelada de alma a sus retratados: retratos de lo externo y lo interno, del cuerpo y del espíritu del modelo.

El retrato infantil ocupa un capítulo muy destacado en la producción pinaciana; esta proyección de su arte hacia el mundo

	Fco. Javier Pérez Rojas	José Ignacio Casar Pinazo	
	Cátedra Pinazo		

ENG Ignacio Pinazo Camarlench: from Great Tradition to Modernism. The Portrait

If our aim is to appreciate the importance of portrait in art, let's take a look at its history. All of the most remarkable works since Renaissance are portraits. In fact, in the best works by Velázquez, el Greco and other artists, both ancient and modern ones, we observe that the portrait, both individual and those depicting scenes, has been the touchstone to know the greater or lesser degree of talent, observation and feeling of every artist. And we are not dealing here with the historical and fabulous pictures since the erudition is present in all of them (Ignacio Pinazo: *De la ignorancia en el arte*. Speech given on the occasion of joining the San Carlos Royal Academy of Fine Arts, 4th of October, 1896)

With his portraits, Pinazo goes in depth into a complex and deep reality which has always attracted every artist from the past. Towards the mid-nineteenth Century, the portrait was still a living genre which was given a boost in the last years of the century. Contrary to the considerations at the time, photography had not triggered any crisis in the oil portrait since its commission had been increased among the social classes which could afford to own one painted by a major artist. Pinazo's genius is identified with the portrait and turns it into a challenge thoroughly mastered by him to even become one of the main portraitists of his time.

The first documented pieces having certain entity in Pinazo's initial years were portraits of relatives, of people around him and also self-portraits. A chiaroscurist conception prevails in them, having the tradition of the Spanish painting of the Golden Age as their main referent, mainly Velázquez. However, he is not insensitive to Goya's genius since Goya's features are a key element in Pinazo's painting.

It is in the portrait where Pinazo's naturalism stands out especially, but it is also the genre which better reflects the gentleness of his painting and the richness of all types of resources he uses to give them shape, without falling in stereotypes or usual clichés: ‘His portraits, his one-of-a-kind portraits with a depth of observation and a great psychology of sound, sober and quiet palette with the ability to take us back to the good times of the Spanish painting of Velázquez and Ribera’ wrote Claudio on *El País* in Madrid in 1912 when the painter from Valencia was awarded the Medal of Honour.

Through portrait one can follow the evolution, acute, experimented by Pinazo's art as time goes by. All one has to do is compare some of the portraits done in the 1870s with those painted after 1900, to appreciate the exigency and the experimental and evolutionary process to which he submits his work, with no concessions whatsoever or distortion of models. Pinazo goes from the chiarosкуро portrait of precise lines to the full light portrait of a free and loose line, to the expressionist portrait of discontinuous line based on impulsive and turbulent brushstrokes. One can appreciate, however, a sure hand giving master touches necessary to express his portrayed ones with a gentle gesture or soul brushstroke: portraits showing internal and external elements of the models, of their bodies and spirits.

The child portrait is an outstanding chapter in Pinazo's production: this projection of his art towards the children's world

started to be defined in Rome and was born in his own family context. In those portraits he unravels the children's psychology without falling into the corny side in which this type of portraits could end. However, where Pinazo's genius reaches one of his maximum expressions as a child portraitist is in the portrait of a *Girl* observing (c.1885), who is already identified as his niece Antoñita Pinazo, and which is exhibited at the Museo del Prado. This is a work which could have been willingly signed by any French impressionist. If we compare it with the other *Antoñita Pinazo's* portrait, a half-length portrait, with a darker palette used on the background, the richness of registers in his painting is brought to light. Equally troubling are the portrait of his son José with a hat or that of his two children eating, all of them showing a one-of-a-kind singularity and modernity in the Spanish painting at the time.

Another very important group of portraits which can be seen altogether now for the first time is the one he painted for the Jaumandreu family. Fleeing from the cholera which devastated Valencia in 1885, Pinazo settles in Villa María, the villa owned by his patron José Jaumandreu, located in Godella on the way to Bétera. There he paints the individual portraits of the marriage, their daughter María and his partner Manuel Comas, represented all of them as an allegory of the four seasons. The four portraits are masterpieces of the Spanish portrait from that time, where the portrayed ones are represented surrounded by nature for the first time, bathed in the typical light of the season. The women are painted in settings full of flowers, light and colours which turn them into an early antecedent of the luminary portrait which will be painted by other artists from Valencia in the early 20th Century. María Jaumandreu, as an allegory of spring, represents a poetic portrait which praises the aesthetic universe of modernism in an early date. Also, this portrait is a clear antecedent of the portrait of the Marchioness of Benicarló, one of his major clients, painted by Pinazo later.

The Jaumandreus' portraits contributed to strengthen Pinazo's figure as the fashionable portraitist in Valencia since from that date on he painted quite a lot of portraits of members of the high bourgeoisie from Valencia and of local intellectuals such as the Marchioness of Benicarló, Mrs. Trénor, the Vañó family, the Palanca family, etc. Pinazo's specialization as a portraitist was recognised by the award of a second medal in the National Exhibition of 1895 for the *Retrato del Coronel Nicanor Picó* (whose whereabouts are unknown). This portrait was considered the best work of the contest by some critics but it was in the following National Exhibition in 1897 when Pinazo was awarded the first medal for *Retrato de José María Mellado*. This was the first time a half-length portrait obtained such recognition. To all effects Pinazo was acknowledged as the first portraitist in Spain, thus breaking the tendency to grant prizes to great compositions of historical or social type. In the following years Pinazo even did official portraits like that of the young Alfonso XIII or the President of the Spanish Parliament Francisco Romero Robledo, or the Minister Juan Francisco Camacho. The portraits of his wife Teresa and his grand-daughters, painted around 1911, together with the extraordinary portrait of *Señora de Álvarez*, painted in 1912, are an example of how to maintain a level which, far from being reduced, achieves greater strength and audacity in his last years.

	Fco. Javier Pérez Rojas	José Ignacio Casar Pinazo	
	Pinazo Chair		